



FAKULTETSKANSLIET FÖR SAMHÄLLSVETENSKAP

Fakultetskansliet för samhällsvetenskap

Martin Wiik Johansson

Fakultetssekreterare

031-7863524

martin.wiik.johansson@samfak.gu.se

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Göteborgs universitets svar på remiss gällande betänkandet Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö (SOU 2025:5), LI 2025/00306

Göteborgs universitet, genom Samhällsvetenskapliga fakulteten och i förlängning Förvaltningshögskolan, Institutionen för socialt arbete, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap och Statsvetenskapliga institutionen har tagit del av betänkandet SOU 2025:5 och vill framföra följande synpunkter:

Förslag 1 – Lag om avgift för områdessamverkan

Synen på detta förslag skiljer sig mellan institutionerna. Förvaltningshögskolan tillstyrker förslaget och framhåller avgiften som ett nödvändigt verktyg för att motverka oseriös fastighetsförvaltning. Statsvetenskapliga institutionen tillstyrker, men understryker behovet av tydliga mekanismer för hur avgiften ska bidra till ökad trygghet. Institutionen för socialt arbete avstyrker förslaget och pekar på risken att tvångsvis deltagande undergräver frivilligt engagemang. Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap uttrycker kritiska synpunkter på begreppsbildning och styrningslogik i samverkansmodellen.

Förslag 2 – Nationellt kunskapscentrum

Förslaget om att inrätta ett kunskapscentrum för trygghet och säkerhet i den byggda miljön tillstyrks av samtliga institutioner som tagit ställning. Institutionen för socialt arbete lyfter behovet av bred kunskapsutveckling, medan Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap särskilt betonar vikten av tillämpad, lokalt anpassad och svenskspråkig forskning. Statsvetenskapliga institutionen efterfrågar ett starkt fokus på metodutveckling och systematisk utvärdering.

Förslag 3 och 4 – Tillsyn och tillstånd

Institutionen för socialt arbete och Statsvetenskapliga institutionen tillstyrker båda förslagen. De ses som angelägna för att motverka sociala missförhållanden och hantera organiserad brottslighet kopplad till fastighetsförvaltning.

Göteborgs universitet anser att betänkandet tar upp viktiga frågor om hur samhället ska främja trygghet och långsiktigt hållbara livsmiljöer. Även om uppfattningarna skiljer sig åt i synen på lagstiftning och styrmedel finns ett gemensamt fokus på behovet av kunskapsutveckling och ett stärkt förebyggande arbete i lokala miljöer.

Detta remissvar från Göteborgs universitet har handlagts av Samhällsvetenskapliga fakulteten. Samtliga av fakultetens institutioner har bjudits in att lämna inspel till remissvaret. Inspel har inkommit från Förvaltningshögskolan, Institutionen för socialt arbete, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap och Statsvetenskapliga institutionen. Dessa redovisas i sin helhet nedan.

Remissvar fastställdes av Carl Dahlström, dekan, vid Samhällsvetenskapliga fakulteten 2025-05-07.

Följande är svar från universitetslektor Björn Andersson vid institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet:

Sammanfattning

Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet lämnar följande synpunkter på betänkandet:

- utredningens förslag **tillstyrks inte** ifråga om införandet av en områdesavgift för samverkan vare sig på initiativ av en majoritet av fastighetsägarna i ett område eller som en åtgärd från kommunens sida. Den undersökning av områdessamverkan som utredningen genomfört pekar inte på att en sådan avgift skulle ha någon gynnsam effekt vad gäller att stimulera och utveckla ett gemensamt arbete i de områden där det finns behov av lokal samverkan.
- förslaget om inrättandet av ett nationellt kunskapscentrum för trygghet och säkerhet i den byggda miljön **tillstyrks**. Det finns ett stort behov av kunskap och metodutveckling såväl när det gäller områdessamverkan som förvaltning av den byggda miljön. Det är viktigt att uppdraget för ett sådant kunskapscentrum formuleras brett.
- i sammanhanget vill institutionen framhålla att den kommunala socialtjänsten ofta har en viktig roll i det trygghetsskapande arbetet och att det i socialt arbete finns en lång tradition av att arbeta med samverkan i lokala miljöer. Den nya socialtjänstlag som ska träda i kraft 1 juli 2025 avser att stärka socialtjänstens förebyggande arbete, vilket ligger väl i linje med det områdesbaserade arbete som den här utredningen söker främja.
- förslagen till ytterligare utredning, gällande tillsynen av den byggda miljön samt tillstånd för att ta ut hyra, **tillstyrks**. I båda fallen avser det att komma till rätta med förhållanden på bostadsmarknaden och i övrig byggd miljö som skapar sociala missförhållanden och en dåligt fungerande livsmiljö. Det framstår som viktigt att sådana förhållanden kan motverkas.

Avgift för områdessamverkan

Utredningen har gjort en omfattande undersökning gällande förekomst och utformning av områdessamverkan i såväl Sverige som internationellt. Undersökningen är mycket intressant och ger en både överblickande och sammansatt bild av erfarenheter och kunskaper på

området. Undersökningen pekar på såväl framgångsfaktorer som på vanliga svårigheter vad gäller genomförande av områdessamverkan och den centrala frågan för utredningen är i vad mån ett införande av områdesavgift skulle stärka framgången och motverka problemen? Någon sådan effekt går emellertid inte att utläsa ur undersökningens resultat. Finansiering av områdessamverkan är helt klart ett återkommande problem; ekonomiska resurser ställs inte till förfogande på det långsiktiga sätt som verksamhetens utmaningar kräver. En obligatorisk avgift skulle helt klart innebära ett finansiellt tillskott, men detta skulle rimligen inte vara av någon stor omfattning. Oftast bidrar kommunen med hälften av de ekonomiska resurserna och det således bara vara en mindre del av den återstående halvan som skulle kunna tvingas fram genom en avgift. Aktörer som tvingas medverka ekonomiskt skulle heller knappast bidra med praktiskt stöd och konkreta insatser. Som utredningen själv konstaterar kan engagemang inte tvingas fram. Det kan också nämnas att det såväl av undersökningen som av särskilda yttrande som bifogats utredningen framgår att centrala organisationer som Fastighetsägarna, Sveriges kommuner och regioner (SKR) och Svensk Handel är negativa till införandet av en obligatorisk avgift. Det försvagar möjligheterna att genom centrala incitament och riktlinjer sätta ett effektivt tryck på lokala aktörer som inte vill medverka i en områdessamverkan. De erfarenheter och utvärderingar som gjorts av områdessamverkan pekar på att självvalt engagemang är en mycket central komponent i ett framgångsrikt arbete. En lagstiftning som förknippar områdessamverkan med möjligheter till tvångsmässig anslutning riskerar att bryta den positiva och gemenskapsorienterade grundval som verksamheten idag vilar på.

Nationellt kunskapscentrum för trygghet och säkerhet i den byggda miljön

Utredningen pekar på att det finns ett stort behov av forskning om trygghetsskapande och brottsförebyggande åtgärder i den byggda miljön. Institutionen instämmer i detta. Bostadsforskning var för ett antal decennier sedan ett viktigt forskningsområde på flera universitet, men har sedan försvagats betydligt. Möjligen finns här en koppling till att bostadsfrågan under samma tid kommit i skymundan som ett intresseområde inom den nationella politiken. Nu har frågor kring trygghet och säkerhet bidragit till ett förnyat intresse för bostadsforskning och det är välkommet. Samtidigt finns en risk att frågan får en alltför snäv ingång om enbart trygghet och säkerhet fokuseras. Institutionen vill därför understryka vikten av att ett kunskapscentrum har vad utredningen kallar en "bred ingång" i forskningsområdet.

Institutionen delar i övrigt utredningens uppfattning att ett kunskapscentrum ska knytas till ett universitet och att det ska arbeta med forskning, utbildning, stöd och kunskapsspridning.

Viktig uppgift för socialt arbete

I utredningen pekas på hur viktig den kommunala förvaltningen är för att initiera, genomföra och upprätthålla områdessamverkan. Flera aktörer beskriver också i utvärderingar att kontakten med kommunen varit en mycket viktig effekt av områdesarbetet. I utredningen diskuteras inte vilka delar av den kommunala verksamheten som engageras och institutionen vill därför peka på den viktiga roll som socialt arbete kan spela i sammanhanget. Två saker ska framhållas.

För det första har socialt arbete en lång tradition av arbete i stadsområden och grannskap genom så kallade strukturinriktade insatser. Detta hade länge en ganska generell karaktär och

syftade till att genom sociala insatser tillsammans med boende och andra lokala aktörer arbeta med utveckling av socioekonomiskt utsatta bostadsområden. På flera sätt påminner detta om vad som nu benämns områdessamverkan. Under senare år har det här arbete mer tagit formen av insatser kopplade till trygghetsskapande och brottsförebyggande insatser.

För det andra har den nya socialtjänstlag som ska träda i kraft 1 juli 2025 en tydlig inriktning på att stärka socialtjänstens förebyggande arbete. De sociala insatser som görs innanför ramen av områdessamverkan har ofta en förebyggande karaktär och här är socialtjänsten en viktig aktör.

Institutionen vill understryka att en stärkt utveckling av områdessamverkan kan vara en viktig del av strävan att främja socialtjänstens förebyggande arbete och att det är viktigt att ett kunskapscentrum för trygghet och säkerhet i den byggda miljön inbegriper socialt arbete i forskning och utbildning.

Ytterligare utredning gällande tillsynen av den byggda miljön samt tillstånd för att ta ut hyra

Utredningen föreslår i två avseenden att nya utredningar tillsätts. I båda fallen handlar det om att utreda vägar för att komma till rätta med fastighetsägare som inte sköter, underhåller och/eller inte har tillsyn över fastigheter och boendemiljöer de har att förvalta. Sådan misskötsel skapar stora problem för boende och det är angeläget att det finns möjligheter för kommun och/eller andra offentliga aktörer att agera mot de missförhållanden som uppstår. Det är därför angeläget att de här frågorna blir föremål för vidare utredning och förslag till åtgärder.

Följande är svar från universitetslektor Ylva Norén Bretzer vid Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet:

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet (GU-Samfak) har anmodat institutionerna att inkomma med synpunkter på betänkandet *Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö* som lämnades till regeringen i januari 2025 (drygt 500 sidor).

Betänkandet föreslår en lag som möjliggör att en gemensamhetsavgift kan tas ut för områdessamverkan mellan fastighetsägare eller mellan kommun och fastighetsägare, eller att kommunen kan initiera en sådan avgift.

En sådan bestämmelse skulle då **syfta till** att möjliggöra ett långsiktigt förvaltningsarbete inom ett definierat geografiskt område i den byggda miljön, där brottsförebyggande, förvaltningsåtgärder görs för att bibehålla eller stärka områdets attraktivitet (s. 355).

(Avsnittet *Bakgrund* följer på sidan 4)

Förvaltningshögskolan vid Göteborgs universitet har följande att anföra.

Övergripande kommentarer och ställningstaganden

På det övergripande planet är Förvaltningshögskolan positiv till betänkandet 2025:5 och tillstyrker huvuddelen av förslagen, inte minst därför att samhället behöver brådskande inrätta instrument för att i förekommande fall bemöta oseriösa fastighetsägare i Sverige.

Vi tillstyrker utredningens ambition att skilja mellan fastighetsägare som å ena sidan vill förvalta och utveckla bostadsområden positivt, i motsats till fastighetsägare som å den andra sidan inte deltar i sådana aktiviteter, och som i sämsta fall gynnar en svart ekonomi, inte har kontroll på sina hyresgäster eller verksamheter, och som periodvis befinner sig utomlands.

Sådana erfarenheter är väldokumenterade i forskningen sedan storstadssatsningen i början av 2000-talet (se sammanfattande utvärdering i SOU 2005:29) och i olika områden i Sverige idag (Kronkvist 2024; Ivert m. fl. 2022; Ceccato 2015; Ceccato & Wilhelmsson 2011).

Flera utsatta områden i Sverige, liksom gamla industriområden eller hela kommuner där verksamheter har lagt ned, har under decennier lidit av svårigheten att skilja på företagsamverkan som gynnar samhällsutvecklingen och det lokala näringslivet och civilsamhället specifikt – men där det också har funnits fickor av ljusskygga verksamheter och fastighetsägare som i årtionden har kunnat verka utan att samhället har kunnat ”knackat på”.

Den föreslagna **lagen om områdessamverkan** har till syfte att stödja näringslivets samverkan för positiv områdesutveckling, och **att minimera de ljusskygga verksamheternas ”friåkning”**. Lagen och dess möjlighet att initiera en gemensamhetsavgift för områdesförvaltning handlar ytterst om att verka för samhällets gemensamma bästa, och motverka de krafter som verkar i motsatt riktning genom ett snävt egenintresse. Sådana egenintressen verkar i dessa områden ofta bortom lagens ramar.

Givetvis går det inte att lagstifta fram engagemang (s. 16), men en lagstadgad obligatorisk avgift kan bidra till att icke-aktiva fastighetsägare i ökad mån deltar i den gemensamma områdesförvaltningen, och att de lägger ner den ljusskygga verksamheten.

Regler för gemensam områdesutveckling har redan prövats vid stadsutveckling i Portland, Seattle och Vancouver i USA, samt i Hamburg, Nederländerna. I Norge och Danmark har frågan utretts men har stannat vid en frivillig organisering (s. 197ff). Enbart frivillig organisering riskerar att leda till att områden med högre socioekonomisk kapacitet organiserar en sådan områdessamverkan, medan områden med lägre socioekonomisk förmåga låter dilemmat med seriösa respektive oseriösa fastighetsägare bero. Detta riskerar i sådant fall att leda till en fortsatt ökad segregering mellan innerstad och förort och mellan stad och landsbygd. **Därför avfärdar Förvaltningshögskolan ett sådant alternativt förslag.**

Ställningstaganden

Den föreslagna avgiften skulle potentiellt kunna ses som en tvångsavgift, i strid mot övrig skattelagstiftning och grundlagsstadgad äganderätt. Utredaren bedömer att förslaget är förenligt med föreningsfriheten, vilket även Förvaltningshögskolan gör. Föreningsfriheten kan inte gå före kravet att förvalta sin egendom hållbart – i linje med samhällets normgivning – och till det bästa både för fastighets/markägarens egna investering. Samhällets ljusskygga verksamheter ska inte skyddas bakom ”frivillighet” och god tro.

Dessutom prövas initiativet till en lokal gemensamhetsavgift av lokala fastighetsägare och kommunen, vilket säkrar det lokala näringslivets och det lokala kommunfullmäktiges möjlighet att bedöma och avgöra sådant förslag.

Att INTE genomföra utredningens förslag skulle innebära att fortsatt ge fri lejd till fastighetsägare som

- **Hyr ut undermåliga bostäder till ockerhyror (slumförvaltare)**
- **Hyr ut fastigheter till ljusskygga verksamheter**
- **Inte engagerar sig i tomtens/markens förvaltning, skötsel eller sanering**
- **Inte svarar på myndigheternas eller grannarnas kontaktförfrågningar.**

Om vi ställer krav på ordning och reda i rikets fastighetsregister, med förhoppning om att täppa till luckorna för kriminella verksamheter, så är denna typ av områdesavgifter ett sätt att verka. Arbetssättet har prövats i olika länder internationellt, utvecklats utifrån olika institutionella system, och SOU 2025:05 är ett välavvägt förslag utifrån den svenska regelkontexten. **Därför tillstyrker vi särskilt vikten av att initiera och besluta om en sådan områdesavgift för de fastighetsägare som befinner sig inom ett sådant definierat område.**

Vi vill dock **lyfta några principiella resonemang och oklarheter**. Dessa är följande:

- Vi noterar att både Svenskt näringsliv och Sveriges kommuner och regioner genom Särskilda yttranden av Anna Thuresson (näringspolitisk expert i utredningen), Marie Enhörning (näringspolitisk expert Svensk Handel) respektive Jan-Ove Östbrink (SKR, Avdelningen för tillväxt och samhällsbyggnad) **avstyrker lagstiftningsförslaget**, med argument som bygger på fortsatt frivillighet och minskad regelbörda. Förvaltningshögskolan anser att med en sådan argumentation kan friåkning fortsätta även i samfälliga egendomar som bryggor, diken, hamnar, skogsvägar m. m. vilket skulle innebära en ohållbar förvaltning av dessa resurser.

I Sverige finns en lång tradition av att gemensamt ägda resurser förvaltas av fastighetsägarna tillsammans. Enligt lag (1973:1150) om samfälligheter ska *"En innehavare av en tomträtt i en fastighet som har del i en samfällighet [...] ska vidtillämpning av lagen anses som delägare i fastighetsägarens ställe."* (3 § 2 st.) Därmed finns det redan tvingande krav på föreningsmedlemskap i förvaltande föreningar i svensk lagstiftning, med syfte att vårda ett långsiktigt underhåll för mark- och fastighetsägares egna resurser.

En sådan gemensam förvaltning bör också i förekommande fall kunna utsträckas till **mark och fastigheter i urbana miljöer** – där motsvarande förvaltning av tomtmark och lägenheter bör säkras, både utifrån det allmännas perspektiv, men också för att inte oseriösa företagare ska försämra näringslivets eget rykte och relation till samhällskontraktet.

Enligt nämnda lag (1973:1150) *"Kan delägarna inte enas i fråga om en viss förvaltningsåtgärd, skall, om någon delägare begär det, lantmäterimyndigheten eller*

den som myndigheten förordnar därtill hålla sammanträde med delägarna för att avgöra frågan eller, om omständigheterna föranleder det, anordna föreningsförvaltning.” (3 § 3 st.)

Det är Förvaltningshögskolans mening att utredaren inte tillräckligt väl har uttryckt problemet med undlåtenhet att ta förvaltningsmässigt ansvar för förvärvad egendom (tomter, skräp och avfall som förvaras på tomt, fastighetens underhåll, bostäders grundläggande kvaliteter samt de verksamheter som pågår i sådana fastigheter).

Förvaltningshögskolan tillstyrker förslaget med möjlighet att inrätta gemensamhetsföreningar och att ta ut gemensamhetsavgift för gemensamt underhåll i linje med betänkandets förslag – och vi menar att skälen till att inrätta gemensamma förvaltningsområden bör förtydligas ytterligare.

Vidare menar vi att utredaren borde förtydligat hur undlåtenhet att infinna sig, delta eller medfinansera den gemensamma resursförvaltningen ska hanteras av samhällets myndigheter. Det skulle kunna lösas genom exempelvis Boverket, Ekobrottsmyndighet, Lantmäteri, Polis eller motsvarande.

Med dessa synpunkter ser Förvaltningshögskolan med stor förväntan fram emot den fortsatt utarbetade lagen om möjlighet att lokalt besluta om lokala fastighetsförvaltningsområden och gemensamhetsavgift för områdessamverkan.

Bakgrund

Betänkandet SOU 2025:5 föreslår en ny lag om en gemensamhetsavgift som kan tas ut för områdessamverkan mellan fastighetsägare eller mellan kommun och fastighetsägare, eller att kommun kan initiera en sådan avgift. Syftet med en sådan bestämmelse är att minimera ett "freeriderproblem" där fastighetsägare som verkar för god förvaltning i ett område ges möjlighet att inrätta en obligatorisk avgift för alla fastighetsägare i ett definierat område, inklusive de som ej deltar i gemensamhetsförvaltningen. Sådan avgift möjliggör även att ljusskygga och ej närvarande fastighetsägare tvingas bidra till sådan gemensamhetsavgift.

En sådan bestämmelse **syftar till** att möjliggöra ett långsiktigt underhålls- och förbättringsarbete inom ett definierat geografiskt område i den byggda miljön där brottsförebyggande, trygghetsskapande eller andra åtgärder görs för att stärka attraktivitet och det lokala näringslivets gemensamma angelägenheter.

Typiskt sett karaktäriseras ett sådant område av en mångfald av privata fastighetsägare, som äger tomter, lekplatser, parkeringar och så vidare – mark fastigheter som det offentliga inte äger rådighet över. När sådana områden förfaller och inte underhålls tenderar de att attrahera mindre seriösa aktörer som i längden bidrar till det fortsatta områdesförfallet. **Därav är det befogat att de aktörer som kvarstår i området och vill ta ett gemensamt ansvar för områdets förvaltning – ska ges möjlighet att ta ut en gemensamhetsavgift för de gemensamma angelägenheterna.**

Ett sådant område ska, enligt betänkandet, preciseras geografiskt och minst tre fastighetsägare ska gemensamt ansöka hos kommun om att införa en samverkansavgift (alternativt att kommunen själv initierar en sådan process). Områdespreciseringen ska föregås av samråd med kommun, polis, boende, handel, region, civilsamhällets organisationer inklusive religiösa och kulturella sådana, etc. Vissa fastighetsägare kan undantas från den föreslagna avgiften. Syftet med regeln är dock att samverkansområdet ska följa definierade områdesindelningar (s. 360f). Verksamhetsplan och andelstal ska preciseras i ansökan. Ansökan ska inges från en gemensam förening med stadgar och ansvarig styrelse. En sådan ansökan förutsätter att berörda fastighetsägare håller en gemensam omröstning innan ansökan lämnas till kommunen. Andel som röstar emot får inte vara mer än en tredjedel, enligt utredarens förslag.

Kommunen har att besluta om en sådan ansökan beviljas eller avslås. (s. 366)

Om sådan avgift för områdesförvaltning beviljas av kommunen ska föreningens årsstämma besluta om föreningens angelägenheter och avgifternas förvaltning (s. 368-372). Styrelsen ska ha sitt säte på den ort där områdessamverkan bedrivs. Föreningen får inte bedriva verksamhet som är främmande för det ändamål områdessamverkan ska tillgodose.

Kommun får ta beslut om att införa en avgift för områdessamverkan om det föreligger behov som identifieras utifrån a) lägesbild enligt 4 § i lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete, eller b) annan information av betydelse (s. 377). Sådana beslut ska kunna överprövas i allmän förvaltningsdomstol.

Detta remissvar har beretts av fil dr. och lektor i offentlig förvaltning, Ylva Norén Bretzer, Förvaltningshögskolan, Ylva.Noren-Bretzer@spa.gu.se.

Referenser

Ceccato, V. (2015). *Rural Crime and Community Safety* (1st ed.). Routledge.

<https://doi.org/10.4324/9780203725689>

Ceccato, V., & Wilhelmsson, M. (2011). The impact of crime on apartment prices: evidence from stockholm, sweden. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 93(1), 81–103.

<https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1111/j.1468-0467.2011.00362.x>

Holmberg, Helena (2016). *Gamlestaden 2016 – Från förfall till pånyttfödelse – Dags för BID:s i Sverige? Göteborg: Kunskapsproduktion AB.*

Ivert, Anna-Karin; Di Rocco, Jennie & Kronkvist, Karl (2022). *Uppföljning av brott och otrygghet i Sofielund – en uppdaterad utvärdering av Fastighetsägare BID Sofielunds arbete.* Malmö universitet.

Kronkvist, Karl (2024). *Områdessamverkan i brottsförebyggande och trygghetsskapande syfte: En forskningsöversikt av Business Improvement Districts (2024).* Dnr Komm2024/00479/LI 2023:05-4.

SOU 2005:29. *Storstad i rörelse - Kunskapsöversikt över utvärderingar av storstadspolitikens lokala utvecklingsavtal. Sammanfattande utvärdering.* Stockholm: Fritzes.

Följande är svar från professor Micael Björk och professor Gabriella Elgenius vid Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Göteborgs universitet:

Betänkandet SOU 2025:5 Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö

Synpunkterna har sammanställts av professor Micael Björk, som även författat de fyra första punkterna. De sista punkten har författats av professor Gabriella Elgenius.

Synpunkter på avsnitt 3.3.2.

Översättningen av *place-based fear of crime* kan rimligtvis inte vara "platsbaserad trygghet" (s. 58). Om ordet trygghet ska användas i någon form, så är det *otrygghet*. Varför rädslans roll skrivs ut går inte att förstå, den uppenbara översättningen är ju *platsbaserad rädsla för brott*. Detta kan tyckas vara en lek med ord, men den är av vikt om utredaren menar allvar med formuleringen, att effektiva områdesåtgärder kräver "kunskaper om vad det är som ska påverkas" (s. 55). Det handlar om att mer precist veta vad platsinterventioner ska riktas mot, öva inflytande på eller avhjälpa.

Eller, som det står i den anförda referensen av Per-Olof Wikström, "Det gäller att veta *vad vi ska påverka* för att reducera brottsligheten och dess konsekvenser."¹

Synpunkter på kapitel 4

Argumenten för att överge begreppet platssamverkan är inte helt övertygande. De brister som knyts till platssamverkan framgår av betänkandet, men hur det nya begreppet *områdessamverkan* ska lösa dessa tillkortakommanden är ovisst. Det finns en risk att de gamla problemen fortplantas. Att användningen ånyo kommer upplevas som diffus, med brokiga definitioner och begreppsglidningar till följd av att oklara ideella värden premieras (trygghet, trivsel, attraktivitet, omsättning, etc.). Eventuellt kommer lagkravet att ge en viss stadga åt betydelsen, men vi pratar ändå om en styrning för ett vidare planeringstänkande som rör brottsförebyggande åtgärder som också kan kallas "människobehandlade lösningar".² Innebörden av detta, jämte det flytande och diffusa, är att åtgärderna speglar komplexa eller vilda problem, med interventioner som lätt slår fel, kommer med oönskade konsekvenser eller nollresultat. Mycket talar för att även den framtida områdessamverkan kommer vara

¹ Wikström, Per-Olof H. (2023). *När brott blir ett acceptabelt handlingsalternativ*. Stockholm: Stockholms Handelskammare, 13.

² Krogstrup, Hanne Kathrine (2020). *Utvärderingsmodeller*. Lund: Studentlitteratur, 42–43.

kontextkänslig, varför de generella brottsförebyggande vinsterna riskerar att tämligen snabbt förlora i giltighet.

Synpunkter på kapitel 8

Kapitlet illustrerar ett upprepat problem i det brottsförebyggande arbetet: illa koordinerade analyser och åtgärder. Utan att några avsnitt knyts till varandra så presenteras läsaren för teorier om: organisatorisk tidsdynamik (Fas-modellen), bristande informell social kontroll (Broken Windows-teorin) och rumslig gestaltning och brott (CPTED). Detta jämte modeller för affärsmässiga initiativ på geografisk grund (BID), digitala resurser för att ta fram lokala lägesbilder (EST), idéburna samarbeten på oklara rättsliga grunder (IOP), varumärkesarbete i urbana nöjesdistrikt (Purple Flag-modellen), formella överenskommelser och löften utställda av kommuner och polis i samverkan (Medborgarlöften), samt kommersiella konceptverktyg för den byggda miljön (BoTryggt2030). – Det är inte konstigt att man börjar tänka på Wikströms karaktäristik av det brottsförebyggande arbetet i Sverige, där aktörerna famlar i mörkret, låter tusen blommor blomma och hoppas på det bästa.

Synpunkter på kapitel 14, m.m.

Så: Det finns goda skäl för att etablera ett nationellt kunskapscentrum för trygghet och säkerhet i den byggda miljön. I betänkandet hänvisas till olika aktörer som efterfrågar mer kunskap (Fastighetsägarna, m.fl.), vilket är poängfullt – även om det brottsförebyggande arbetet i stort väl präglas av de stigande förväntningarnas missnöje. En sak som kunde ha betonats ytterligare är behovet av tillämpad forskning. Utredaren skriver mycket om evidensbaserad kunskap, men sådan kunskap är aldrig färdig att användas här och nu, på ort och ställe. Elementet av förflyttning – transport, anpassning, översättning – kan aldrig räknas av, "evidensen" måste alltid appliceras på konkreta platser som avviker från de generella observationer som präglar forskningslitteraturen.

En annan aspekt av det tillämpbara, är att kunskapen bör spridas på svenska språket. Det säkraste sättet att göra sig irrelevant på fältet, som forskare, är att enbart publicera på engelska. Här måste en viktig balans skyddas, annars blir det svårt att tillfredsställa önskemål om "mer kunskap och metodstöd utifrån en svensk kontext" (s. 289). Kravet på oberoende forskning är centralt, det är ett skäl för att knyta kunskapscentrumet till ett lärosäte, men det bör också knytas till ett noga övertänkt försvar för den tillämpade forskningen. Hit hör då svenskspråkiga kunskapsunderlag och dialoger. Allt detta kan tyckas självklart, men kraften i den engelskspråkiga orienteringen är kolossalt stark.

Utredaren ser framför sig ett kunskapscentrum med tre arbetsuppgifter: forskning, utbildning och stöd till praktiker. Denna mix är berömvärd och svarar delvis mot synpunkterna ovan. Samtidigt ges i betänkandet uttryck för ett ganska ensidigt fokus på klassisk effektutvärdering.

Utvärderingslanskapet är idag väl utvecklat, så det vore nog klokt att tänka sig ett bredare ramverk, som rymmer både programteoretisk design och interaktionsbaserade upplägg. Syftet med en utvärdering är att mottagaren ska vilja använda sig av resultatet och då är inte alltid effektutvärderingen den mest lämpliga designen. Den mottagande parten, praktikerna, kan känna sig nedvärderade och dumma med följden att de blir passiva eller gör tvärtom. För att kunskapsspridningen ska kunna kallas praktisk krävs inte sällan diagnostiska frågor av typen: Åt vilket håll är vi på väg? Är det en önskvärd riktning? Vad kan korrigeras på vägen?

Synpunkter på civilsamhällets roll

1. Praktiker menar att det inte vore en bra strategi att ta ut en avgift för att främja områdesutveckling, eftersom existerande samarbeten handlar om flera olika saker och inte bara om pengar.
2. Civilsamhällets roll kan med fördel stärkas för att uppmuntra områdesutveckling. Civilsamhället bidrar med ett holistiskt arbetssätt och kan därför möta specifika behov som bidrar till delaktighet och integration. För att stärka civilsamhällets möjligheter bör följande åtgärder främjas:
 - a. Långsiktighet. För att stärka civilsamhällets möjligheter behöver detta kunna genomföra ett långsiktigt arbete vilket inkluderar möjligheten att bygga långsiktiga relationer och ha möjlighet till långsiktig finansiering. Exempelvis, så behöver IOP (Idéburet offentligt partnerskap) ta långsiktighet i beaktning i högre grad och erbjuda längre tid.
 - b. Förenkla möjligheten för civilsamhällets finansiering. Genom att exempelvis låta en myndighet få ett samlat ansvar för organisatoriskt och administrativt stöd skulle dessa processer kunna förenklas och effektiviseras till gagn för ideella aktiviteter och verksamheter.
 - c. Underlätta utvärderingar. Organisationer med begränsade resurser har ofta liten möjlighet att mäta hur effektiva deras aktiviteter är. Att bidra med ett organisatoriskt stöd för utvärdering och redovisning vore därför till gagn för civilsamhällets aktiviteter och samhället i övrigt.
 - d. Utveckla processinriktade partnerskap och samarbeten. Främja samarbete mellan civilsamhället, privata aktörer, offentliga myndigheter och universitet som kan bidra med olika kompetenser och resurser.
 - e. Utveckla samarbeten som främjar lokal förankring. Ett exempel är medborgarforskning som kan ske i samarbete med universitet och andra organisationer.

- f. Öka civilsamhällets synlighet. Lokala myndigheter kan etablera och underhålla hemsidor där civilsamhällets olika organisationer bidrar med information om sina intresseområden för att öka synligheten för boende såväl som andra organisationer, myndigheter och företag.
- g.

Referenser till punkten ovan:

- Elgenius, G. (2023) Civilsamhällets bidrag till integration i bostadsområden med socioekonomiska utmaningar. Statens offentliga utredningar, Delegation för migrationsstudier JU 2013:17, Delmi Policy Brief 2023:12. Stockholm 2023. ISBN 978-91-89701-50-2 VR, Delmi och Regeringskansliet.
<https://www.delmi.se/Media/pvjlpl5i/gabriella-elgenius-pb-202312-webb.pdf>
- Elgenius, G. and Phillimore, J. (2025). Founding and sustaining grassroots actions in superdiverse neighbourhoods facing socioeconomic challenges: narratives of emergent processes, actions and resources. *Frontiers in Political Science*. Volume 6 – 2024. doi: 10.3389/fpos.2024.1324444
- Borkowska, M., Kawalerowicz, J., Elgenius, G. *et al.* Civil Society, Neighbourhood Diversity and Deprivation in UK and Sweden. *Voluntas* **35**, 451–463 (2024).
<https://doi.org/10.1007/s11266-023-00609-4>
- Elgenius, G., Olsson, A., Yosuf, A., (2023). Lokal mobilisering i bostadsområden med socioekonomiska utmaningar – läxhjälp, lokal samverkan och en modell för gräsrotsorganisering. Forskningsrapport i sociologi (Nr 149). Göteborgs universitet. <https://hdl.handle.net/2077/79434>

Följande är svar från professor Peter Esaiasson vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet:

Synpunkter på materialet

Utredningen har gjort ett gediget arbete med begreppsliga klargöranden, förankring i svenska erfarenheter, internationella utblickar och även en egen frågeundersökning med inblandade aktörer. I dessa delar ger utredningen ett gott beslutsunderlag.

Med detta sagt skall det noteras att resonemangen förs på en generell nivå, ovanför den praktiska verklighet som skall påverkas av områdessamverkan. Resonemangen kring konkreta medel som skall stärka tryggheten i utsatta områden och andra önskade utfall är sparsamma om de ens förekommer. Med ett samhällsvetenskapligt språkbruk saknas beskrivning av de mekanismer som skall sparkas i gång av samverkan och i förlängningen ändra karaktären på berörda områden. Direktiven lämnar härvidlag utrymme för tolkningar, men en läsning av det andra specificerade uppdraget ("att föreslå andra insatser som bidrar till

ökad trygghet...") är att utredningen förväntades lista också metoder och inte enbart formerna och förutsättningarna för samverkan.

Angående metoder och mekanismer kan vidare noteras att direktiven band utredningen till att fokusera på samverkan för att utveckla den byggda miljön. Fokuset på den byggda miljön betyder att regeringen i utgångspunkterna valde bort åtgärder som är inriktade på relationer mellan människor och på sammansättningen av boende i ett givet område. Det är en olycklig begränsning eftersom det saknas evidens för att den byggda miljön har mer än begränsad betydelse för hur ett område fungerar. Den byggda miljöns främst betydelse torde vara indirekt genom att påverka befolkningens sammansättning. Samtidigt ger fokuset på formerna för samverkan stor frihet för samverkansorganisationerna att utforma andra medel för områdesutveckling än just ändringar i den byggda miljön.

En ytterligare kritisk anmärkning gäller utredningens förhållningssätt till utvärderingar. Utredningen accepterar utan närmare spisning de olika samverkansorganisationernas egen beskrivning av sin verksamhet. ("Det har fungerat bra.") Med kunskap om hur metodiskt bristfälliga utvärderingarna brukar vara när det gäller områdesutveckling är det olyckligt. För att samverkansformerna skall kunna göra skillnad på riktigt behövs systematiska utvärderingar med design som tillåter slutsatser om kausala effekter och konsekvenser. Denna brist i dagens offentliga politik för områdesutveckling är opåtalad i utredningen.

En sista kritisk anmärkning är att utredningen anammar en oreflekterade positiv inställning till civilsamhällets organisationer och deras betydelse för områdesutveckling. Det är inte förvånande eftersom det som kan kallas "civilsamhälleparadigmet" är dominerade i den offentliga diskursen men det är likväl olyckligt. För att ge ett konkret exempel: Det är inte ovanligt att organisationer verksamma i utsatta områden betraktar polisen som en del av områdets problem. Det är en ofruktbar hållning. För att fungera i praktiken behöver samverkan inriktas på organisationer som självklart ser polisen som en del av lösningen. De kritiska diskussioner som förs på sid 226 avviker berömvärt från resten av texten och bör om betänkandet omsätts i praktisk politik utvecklas vidare.

Synpunkter på förslagen

Förslag 1: En ny lag om avgift områdessamverkan

Givet tolkningen av direktiven att utredningen förväntas klarlägga författningsmässiga förutsättningar för en tvingande lagstiftning framstår betänkandets förslag som väl avvägda. Det är svårt att förutse alla praktiska konsekvenser av de kvalifikationsregler som föreslås, men som en utgångspunkt framstår de som rimliga.

Förslag 2: Inrätta ett nationellt kunskapscentrum

Givet att samverkansinitiativen är lokala och atomistiska framstår det som ett bra förslag att inrätta ett nationellt kunskapscentrum kopplat till ett universitet. Om förslaget realiserar är det dock viktigt att kunskapscentrat också ger metodstöd till att göra systematiska utvärderingar med stringenta metoder. Ett exempel att ta efter är IFAU:s verksamhet.

Förslag 3 och 4: Utred förbättringar i tillsynen av den byggda miljön och ett krav på tillstånd för att ta ut hyra

Givet utvecklingen av den organiserade ekonomiska kriminaliteten framstår förslagen som angelägna. Exempelvis är det naivt tro att samtliga fastighetsägare i samtliga situationer prioriterar laglydiga hyresgäster i kommersiella fastigheter.